

novum fuit sepulcrum, mystice datur intelligi quod per Christi sepulcrum omnes innovantur, mori, & corruptione destructa. Attende etiam abundantiam pro nobis susceptæ paupertatis: nam qui domum in vita non habuit, post mortem quoque in alieno sepulcro reconditur, & nudus existens, à Joseph operitur.

Sequitur: *Ibi ergo propter Parasceven Judæorum, quia juxta erat monumentum, posuerunt Jesum. Augustinus (ut supra.)* Acceleratam vult intelligi sepulcrum, ne advesperasceret, quando jam propter parasceven, quam cenam putant Judæi Latine iustitiam apud nos vocant, facere tale aliquid non licebat. *Chrysoströmus (hom. 84.)* Propinquum autem fuit sepulcrum, ut discipuli possent cum facilitate accedere, &

(1) *Al.* per acceptionem boni operis. *Legit autem Nicolai interpretatur* auctus, per augmentum boni operis. (c) *Al.* desit jugiter.

CAPUT XX.

(a) **U**na autem sabbati Maria Magdalene venit mane, cum adhuc tenebræ essent, ad monumentum, & vidit lapidem revolutum à monumento. Cucurrit ergo, & venit ad Simonem Petrum, & ad alium discipulum quem amabat Jesus, & dixit illis: Tulerunt Dominum de monumento, & nescimus ubi posuerunt eum. Exit ergo Petrus, & ille alius discipulus, & venerunt ad monumentum. Curtebat autem duo simul: & ille alius discipulus præcucurrit citius Petro, & venit primus ad monumentum; & cum se inclinasset, vidit posita linteamina, non tamen introivit. Venit ergo Simon Petrus sequens eum, & introivit in monumentum; & vidit linteamina posita, & sudarium quod fuerat super caput ejus, non cum linteaminibus positum, sed separatim involutum in unum locum. Tunc ergo introivit, & ille discipulus qui venerat primus ad monumentum, & vidit, & credidit. Nondum enim sciebant Scripturam, quia oportuit eum à mortuis resurgere.

(b) Abierunt ergo iterum discipuli ad semetipsos. Maria autem stabat ad monumentum foris plorans. Dum ergo fletet, inclinavit se, & prospexit in monumentum; & vidit duos Angelos in albis sedentes, unum ad caput, & unum ad pedes, ubi positum erat corpus Jesu. Dicunt ei illi: Mulier, quid ploras? Dicit eis: Quia tulerunt Dominum meum, & nescio ubi posuerunt eum. Hac cum dixisset, conversa est retrorsum, & vidit Jesum stantem, & non sciebat quia Jesus est. Dicit eis Jesus: Mulier, quid ploras? Quem quaeris? Illa existimans quia hortulanus esset, dicit ei: Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi ubi posuisti eum; & ego eum tollam. Dicit ei Jesus, Maria. Conversa illa dicit ei, Rabboni, quod dicitur Magister. Dicit ei Jesus: Noli me tangere: nondum enim ascendi ad Patrem meum. Vade autem ad fratres meos, & dic eis: Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum. Venit Maria Magdalene, annuntians discipulis: Quia vidi Dominum, & hæc dixit mihi.

(c) Cum ergo sero esset die illo una sabbatorum, & fores essent clausæ ubi erant discipuli congregati propter metum Judæorum, venit Jesus, & stetit in medio, & dixit eis, Pax vobis; & cum hoc dixisset, ostendit eis manus, & latus. Gavisi sunt ergo discipuli viso Domino. Dixit ergo eis iterum: Pax vobis. Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Hac cum dixisset, insufflavit, & dixit eis: Accipite Spiritum Sanctum. Quorum remisistis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. Thomas autem, unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis quando venit Jesus. Dixerunt ergo ei alii discipuli, Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis: Nisi videro in manibus ejus fixuram clavorum, & mittam digitum meum in locum clavorum, & mittam manum meam in latus ejus, non credam.

(d) Et post dies octo iterum erant discipuli ejus intus, & Thomas cum eis. Venit Jesus

consideratores fieri eorum quæ eveniebant, prope existente loco, & ut sepulcrum testes essent etiam inimici custodientes sepulcrum, & ut falsus ostenderetur is qui de furto sermo. *Beda.* Mystice autem Joseph interpretatur aptus (1) pro acceptione boni operis; ad quod monemur ut corpus Domini digne percipere mereamur. *Theophylactus.* Nunc etiam quodammodo Christus apud avaros mortificatur in paupere famem patiente. Esto ergo Joseph, & tege Christi nuditatem non semel, sed (2) jugiter in tuo tumulo spirituali considerando reconde, cooperi, & misce myrrham, & oleum amaricantia, considerando vocem illam Matth. 25. „Ite maledicti in ignem æternum,“ qua nihil amariius astringit.

Januis clausis, & stetit in medio, & dixit eis, Pax vobis; deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum huc, & vide manus meas; & affer manum tuam, & mitte in latus meum; & noli esse incredulus, sed fidelis. Respondit Thomas, & dixit ei: Dominus meus, & Deus meus. Dicit ei Jesus: Quia vidisti me, Thomas, credidisti: beati qui non viderunt, & crediderunt. Multa quidem & alia signa fecit Jesus in conspectu discipulorum suorum, que non sunt scripta in libro hoc. Hæc autem scripta sunt, ut credatis quia Jesus est Christus Filius Dei, & ut credentes vitam habeatis in nomine ejus.

Chrysoströmus (hom. 84.) Quia jam

(a) **C**hrystofomus (hom. 84.) Quia jam transierat sabbatum, in quo impediatur à lege, non poruit Maria Magdalene quiescere, sed venit profundo diluculo, consolationem quamdam à loco sepulcræ invenire volens: unde dicitur: *Una autem sabbati Maria Magdalene venit mane, cum adhuc tenebræ essent, ad monumentum. Augustinus de Con. Evang. (Lib. 3. cap. 24.)* Venit quidem Maria Magdalene, sine dubio cæteris mulieribus quæ Domino ministraverant plurimum dilectione ferventior, ut non immerito Johannes solam commemoraret, tacitis eis qui cum illa fuerant, sicut alii testantur. *Augustinus super Joannem (tract. 120.)* Una autem sabbati est quem jam dicit dominicum propter Domini resurrectionem mos Christianus appellat, quem Mattheus primam sabbati nominavit. *Beda.* Dicitur ergo una sabbati, hoc est altera, sive prima die post sabbatum. *Theophylactus.* Vel aliter. Hebdomadæ dies Judæi sabbatum nominabant, unam autem ex sabbati diebus primam. Futuri autem sæculi exemplar est hæc dies, quoniam futuri sæculi una dies est nequaquam nocte interpolata: Deus enim ibi Sol est, qui nunquam occidit. In hac igitur die Dominus resurrexit incorruptibilitatem corporis assumens, sicut nos in futuro sæculo incorruptione induemur. *Augustinus de Con. Ev. (Lib. 3. cap. 24.)* Quod autem Marcus dicit cap. 16. „Valde mane oriente jam Sole,“ non repugnat ei quod hic dicitur: *Cum adhuc tenebræ essent:* die quippe surgente aliqua reliquæ tenebrarum tanto magis extenuantur, quanto magis oritur lux. Nec sic accipiendum est quod ait Marcus, „Valde mane orto jam Sole,“ tamquam Sol ipse jam videretur super terram; sed potius, sicut dicere solemus eis quibus volumus significare temporis aliquid faciendum, Orto jam Sole, dicitur, id est de proximo adveniente in has partes. *Gregorius (in hom. 22. in Evang.)* Congruè autem dicitur: *Cum adhuc tenebræ essent:* Maria enim auctorem omnium quem carne viderat, mortuum quaerebat in monumento; & quia hunc minime invenit, furatum credidit.

(1) *Al.* de sepulcro. (2) *Al.* Græci etiam habent; & sic legit P. Nicolai. (3) *In editis, præter ea quæ Nicolai curavit, hic superflue repetitur Augustini sententia de Joanne superiori expressa, sub his verbis:* Discipulum autem quem diligebat Jesus, seipsum dicit: nam quippe ita commemorare solet quod eum diligebat Jesus, qui utique omnes, sed ipsum præ cæteris, & familiarius diligebat.

Adhuc ergo erant tenebræ cum venit ad monumentum.

Sequitur: *Et vidit lapidem revolutum à monumento. Augustinus de Con. Evang. (Lib. 3. cap. 24.)* Jam ergo factum erat quod solus Mattheus commemorat de terræ motu, & lapide revolutio, conterritisque custodibus. *Chrysoströmus (hom. 84.)* Surrexit quidem Dominus, lapide, & signaculis (1) sepulcro inajacentibus. Quia vero oportebat, & alios certificari, aperitur monumentum post resurrectionem, & ita creditur quod factum est. Hoc denique, & Mariam movit: videns enim lapidem sublatum non intravit, neque prospexit, sed ad discipulos ex multo amore cum velocitate cucurrit. Nondum autem de resurrectione noverat aliquid manifestum, sed putabat translationem corporis esse factam. *Glossa.* Et ideo cucurrit nuntiare discipulis, ut aut secum quaerent, aut secum dolerent; & hoc est quod sequitur: *Cucurrit ergo, & venit ad Simonem Petrum, & ad alium discipulum quem diligebat Jesus. Augustinus (tract. 120.)* Ita se commemorare solet, quod eum diligebat Jesus, qui utique omnes, sed ipsum præ cæteris, & familiarius diligebat.

Sequitur: *Et dixit eis: Tulerunt Dominum de monumento, & nescimus ubi posuerunt eum. Gregorius 3. Moral. (cap. 9.)* Hoc autem dicens totum pro parte insinuat: solum quippe corpus Domini quaesitura venerat: & quasi totum Dominum sublatum deplorat. *Augustinus (tract. 120.)* Nonnulli autem codices (2) Græci habent: *Tulerunt Dominum meum:* quod videri dictum potest propensiore caritatis, vel famulatus affectu. Sed hoc in pluribus codicibus quos in promptu habemus, non invenimus. (3) *Chrysoströmus (hom. 84.)* Evangelista vero non privavit mulierem hac laude, nec verecundum existimavit quod ab ea prius addicerent. Audientes ergo illi, cum multo studio monumento insisterent. *Gregorius (hom. 22. in Evang.)* Illi autem præ cæteris cucurserunt qui præ cæteris amaverunt, videlicet Petrus, & Joannes: unde sequitur: *Exit ergo Petrus, & ille alius discipulus,*

ille non moritur. Et non dixit ei Jesus, Non moritur; sed Sic cum volo manere donec veniam: quid ad te?

(f) Hic est discipulus ille qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc. Et scimus quia verum est testimonium ejus. Sunt autem & alia multa quæ fecit Jesus, quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos qui scribendi sunt libros.

(a) **A**ugustinus (tract. 122.) Quod immediate Evangelista præmiserat, veluti hujus libri indicat finem; sed narrat hic deinde quemadmodum se manifestaverit Dominus ad mare Tiberiadis: unde dicitur: *Postea manifestavit se Jesus iterum ad mare Tiberiadis. Chrysofomus* (hom. 86.) Dicit autem, *Postea*, quia non continue cum eis ambulabat, ut antea; dicit etiam, *Manifestavit se*, quia non videretur nisi descendere: quia incorruptibile erat corpus. Loci autem meminit, ostendens quoniam plurimum timoris eis Dominus abstulerat, (1) ut de reliquo ipsi longe à domo procedant, non ultra in domo conclusi; sed in Galilæam ierant, periculum declinantes Judaicum. *Beda.* More autem solito Evangelista prius retulit causam, deinde quemadmodum res gesta sit enarrat: unde sequitur: *Manifestavit autem sic. Chrysofomus* (hom. ead.) Quia vero neque Dominus cum eis continue erat, neque Spiritus datus erat, neque aliquid tunc erat eis commissum, neque aliquid habebant agere, artem piscatoriæ tractabant: unde sequitur: *Manifestavit autem sic. Erant simul Simon Petrus, & Thomas, qui dicitur Didymus, & Nathanael, qui erat à Chana Galilæa, qui scilicet vocatus est à Philippo, & filii Zebedæi, scilicet Jacobus, & Joannes, & alii ex discipulis ejus duo. Dicit eis Simon Petrus, Vado piscari. Gregorius* in hom. (in Evang. 24.) Quæri potest cur Petrus, qui piscator ante conversionem fuit, post conversionem ad piscationem reddit: cum veritas dicat Luc. 9. „ Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei. “ *Augustinus* (tract. 122.) Quod si fecissent discipuli defuncto Jesu, priusquam resurrexisset à mortuis, putarem eos illa quæ animos eorum occupaverat desperatione fecisse. Nunc vero post eum sine de sepulchro redditum vivum, post inspecta vulnerum loca, post acceptum ejus inspiratione Spiritum Sanctum, subito sunt sicut fuerant, non hominum, sed piscium piscatores. Respondendum est ergo, non eos fuisse prohibitos ex arte sua licita victum necessarium quærere, sui Apostolatus integritate servata, si quando unde viverent aliud non haberent. Si enim beatus Paulus ea potestate, quam pro-

(1) Reponit Nicolaus ex Græco textu: ut de reliquo ipsi longe à domo procedant: non enim ultra in domo conclusi erant, sed in Galilæam ierant, &c.

fecto cum cæteris Evangelii prædicatoribus habebat, non cum cæteris ureretur, sed stipendio suo militaret, ne Gentes à nomine Christi penitus alienas, doctrina ejus quasi venalis offenderet, aliter educatus, artem quam non voverat didicit, ut dum suis manibus transigitur doctor, nullas gravaretur auditor; quanto magis beatus Petrus, qui jam piscator fuerat, quod noverat fecit, si ad præsens illud tempus, aliud unde viveret non invenit. Sed respondebit quæpiam: Et cur non invenit, cum Dominus promiserit dicens Matth. 6. „ Quærite primum „ regnum Dei, & justitiam ejus, & hæc omnia apponentur vobis? “ Prorsus etiam Dominus quod promissit implevit: nam quis alius piscis qui caperetur apposuit, qui non ob aliud credendus est eis ingessisse penuriam, qua cogentur ire piscatum, nisi dispositum volens exhibere miraculum? *Gregorius* (in hom. 84. ut supra.) Negotium ergo quod ante conversionem sine peccato extitit, hoc etiam post conversionem repetere culpa non fuit: unde post conversionem suam ad piscationem Petrus rediit; Mattheus vero ad telonium negotium non rediit. Sunt enim pleraque negotia quæ sine peccatis exhiberi aut vix, aut nullatenus possunt. Quæ ergo ad peccatum inclinant, ad hæc necesse est ut post conversionem animus non recurrat. *Chrysofomus* (hom. 84.) Alii autem discipuli sequebantur Petrum: unde dicitur: *Dicunt ei: Venimus & nos tecum:* colligat enim de reliquo sibi invicem erant. Simul volebant piscationem videre. Sequitur: *Et exierunt, & ascenderunt in navim.* In nocte autem piscabantur, quia adhuc formidolosi erant. *Gregorius* (ubi sup.) Facta est autem discipulis piscationis magna difficultas, ut veniente magistro fieret admiratio: nis magna sublimitas: unde sequitur: *Et illa nocte nihil prendiderunt. Chrysofomus* (hom. 86.) Laborantibus autem, & afflictis discipulis afficitur Jesus: unde sequitur: *Mane factus stetit Jesus in litore; non tamen cognoverunt discipuli quia Jesus est.* Non enim seipsum mox eis ostendit, sed voluit & allocutionem cum eis inire: & primo loquitur eis humanis; nam sequitur: *Dicit eis Jesus: Pueri, numquid pulmentarium habetis?* Hoc autem dicit, quasi ab eis aliquid

emere vellet. Ut autem timerent, eis signum ostendit, per quod cognoscerent: sequitur enim: *Dicit eis: Mittite in dexteram navis retes, & invenietis.* Multa autem consequenter facta sunt: quorum primum est, multos pisces esse comprehensos: unde sequitur: *Miserunt ergo, & jam non valebant illud trahere pro multitudine piscium.* Sed in Christi cognitione Petrus, & Joannes suos proprios modos ostenderunt. Joannes enim perspicator erat, & ideo primo cognovit Christum: unde sequitur: *Dicit ergo discipulus ille quem diligebat Jesus, Petro, Dominus est. Beda.* Hoc indicio sicut sæpe, ita & hic suam demonstrat personam. Cognovit autem primus Dominum sive miraculo istius piscationis, sive sono præcognitæ vocis, sive primæ reminiscens piscationis. *Chrysofomus* (hom. cit.) Petrus autem serventior erat, & ideo promptius venit ad Christum: sequitur enim: *Simon Petrus cum audisset quia Dominus est, tunica succinxit se, erat enim nudus. Beda.* Dicitur autem Petrus nudus fuisse ad comparationem cæterorum vestimentorum quibus uti solebat; sicut solemus dicere cum aliquem simplici vestimento videmus indutum: Quare nudus incedis? Sive potest intelligi quod more piscatorum studio piscandi nudus inceserit. *Theophylactus.* Quod vero se præcinxit Petrus, pudoris est signum; præcinxit autem se lineo amictu, quem Phœnices, & Tyrii piscatores circumvolvunt sibi, cum nudi sunt, (1) sive etiam cæteris indumentis apponunt. *Beda.* Eodem autem ardore quo & multa alia fecerat, venit ad Jesum: unde sequitur: *Et misit se in mare; alii autem discipuli navigio venerunt.* Non tamen intelligendum est Petrum super fluctus venisse, sed aut natando, aut pedibus propriis, quia erat prope terram: sequitur enim: *Non longe enim erant à terra, sed quasi cubitis ducentis. Glossa.* Interpositio est: sequitur enim: *Trahentes rete piscium:* ut sit ordo litteræ: *Alii discipuli navigio venerunt trahentes rete piscium: non longe enim &c. Chrysofomus* (hom. 86.) Deinde aliud signum ponitur cum subditur: *Ut ergo descenderent in terram, viderunt prunas positas, & piscem superpositum, & panem.* Non enim adhuc ex materia superposita operatur, sed ad id quod est mirabilis duci signa, ostendens quoniam & ex subiecta materia ante crucem miracula faciebat propter quamdam dispensationem. *Augustinus* (tract. 122.) Non autem hic est intelligendum, & panem fuisse prunis superpositum; sed quasi diceret: Viderunt prunas positas, & piscem superpositum prunis, & viderunt.

S. Thom. Oper. Tom. IX.

(1) A. omittitur sive. Nicolai legit sive vestiti, etiam &c.

EX EDIT. P. NICOL. (a) Theophylactus.

runt panem. (a) *Chrysofomus* (hom. eadem.) Ut autem ostenderet non esse phantasma quod factum est, jubet ex piscibus ab eis captis afferri: sequitur enim: *Dicit ei Jesus: Asserte ex piscibus, quos prendidistis nunc.* Deinde & aliud signum fuit quod ex multitudine piscium rete non est scissum: unde sequitur: *Ascendit Simon Petrus, & traxit rete ad terram plenum magnis piscibus centum quinquaginta tribus: & cum tantis essent, non est scissum rete. Augustinus* (tract. 122.) Mystice autem in captura piscium commendavit Ecclesiæ Sacramentum, quialis futura est in ultima resurrectione mortuorum. Et ad hoc commendandum valet quod tanquam finis est interpositus libri, quod esset etiam secuturæ narrationis quasi proœmium. Quod autem septem discipuli fuerunt in illa piscatione, suo septenario numero finem significat temporis: universum quippe septem diebus volvit tempus. *Theophylactus.* Cum autem nox erat, ante solis Christi præsentiam Prophetæ nihil ceperunt: quia etsi unam nationem Israel corrigere conarentur, illa tamen frequenter in idolatriam labebatur. *Gregorius* (in homil. 24. in Evang.) Quæri autem potest cur discipulis in mare laborantibus, post resurrectionem suam in litore stetit qui ante resurrectionem suam coram discipulis in fluctibus maris ambulavit. Sed mare præsens sæculum significat, quod se casuarum tumultibus, & undis vitæ corruptibilis illidit; per soliditatem autem litoris perpetuas quietis æternæ figuratur. Quia igitur discipuli adhuc fluctibus mortalis vitæ inerant, in mare laborabant; quia autem Redemptor noster jam corruptionem carnis exceserat, post resurrectionem suam in litore stabat. *Augustinus* (tract. 122.) Litus etiam finis est maris, & ideo finem significat sæculi. Sicut enim in hoc loco qualiter in fine sæculi futura sit, ita Dominus alia piscatione significavit Ecclesiam qualiter nunc sit: unde ibi Jesus non stabat in litore, sed ascendens in unam navim, quæ erat Simonis, rogavit eum à terra reducere pusillum. In alia piscatione non mittuntur retia in dexteram, ne solos significant bonos, nec in sinistram, ne solos malos; sed indifferenter „ La „ xate “ inquit Luc. 5. „ retia vestra in captum „ ram, “ ut permixtos intelligamus bonos, & malos; hic autem, *Mittite, inquit, in dexteram navis retes,* ut significaret eos qui stabant ad dexteram solos bonos. Illud fecit initio prædicationis suæ, hoc post resurrectionem suam: hinc ostendens illam capturam piscium bonos, & malos significare, quos nunc habet Ecclesia;

tandum etiam, quod Maria, quæ adhuc de Domini resurrectione dubitabat, conversa rectoriam est, ut videret Jesum: quia videlicet per eandem dubitationem suam quasi tergum in Domini faciem miserat, quem resurrexisse minime crederat. Sed quia amabat, & dubitabat; videbat, & non agnoscebat eum: unde sequitur: *Et vidit Jesum stantem, & non sciebat quia Jesus esset.* Chrysostomus (hom. 85.) Angelis enim ut dominator apparuit, mulieri vero non ita, ne eam ex prima visione stupefaceret: non enim oportebat eam repente ad excelsa reducere, sed paulatim.

Sequitur: *Dicit ei Jesus: Mulier, quid ploras? Quem quæris? Gregorius* (ut supra.) Interrogatur doloris causa, ut augeatur desiderium, quatenus cum nominaret quem quæreret, in amorem ejus ardentius æstuet. Chrysostomus (hom. cit.) Et quia in communi figura apparuit, æstimavit eum hortulanum esse: unde sequitur: *Ille æstimans quia hortulanus esset, dicit ei: Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi ubi posuisti eum, ut ego eum tollam;* hoc est, si propter timorem Judæorum levasti eum, dicito mihi, & ego eum accipiam. Theophylactus. Timebat enim ne Judæi etiam in corpus scævirent exanime, & ideo volebat in alio loco incognito illud transponere. Gregorius (loco cit.) Forsitan autem nec errando hæc mulier erravit, quæ Jesum hortulanum credidit. An non ei spiritualiter hortulanus erat, qui in ejus pectore per amoris sui vim femina virtutum virentia plantabat? Sed quid est quod viso eo quem hortulanum credidit, cui necdum dixerat quem quærebat, ait: *Domine, si tu sustulisti eum?* Sed vis amoris hoc agere solet in animo, ut quem ipse semper cogitat, nullum alium credat ignorare. Postquam autem eam Dominus communi vocabulo appellavit ex sexu, & agnitus non est, vocat ex nomine: unde sequitur: *Dicit ei Jesus, Maria;* ac si dicat: *Recognosce eum à quo recognosceris.* Maria ergo, quia vocatur ex nomine, recognoscit auctorem, quia & ipse erat qui quærebatur exterius, & ipse qui eam interior, ut quæreret, docebat: unde sequitur: *Conversa illa, dicit ei: Rabboni, quod dicitur Magister.* Chrysostomus (hom. 85.) Sicut enim Judæis quandoque immanifestus erat, & prærens; ita & loquens cum volebat seipsum, notum faciebat. Qualiter autem conversam dicit, cum Christus ad eam loqueretur? Mihi videtur quod dicente ea, *Ubi posuisti eum,* conversa est ad Angelos, ut interrogaretur cur stupefacti essent. Deinde Christus vocans eam, convertit eam ad seipsum, & per

vocem manifestum seipsum fecit. *Augustinus* (tract. 121.) Vel quia prius conversa corpore, quod non erat putavit, nunc (1) corde conversa quod erat agnovit. Nemo autem calumnietur mulierem, quod hortulanum dixerit Dominum, & Jesum Magistram: ibi enim honorabat hominem à quo beneficium postulabat, hic recolebat doctorem, à quo discernere humana, & divina dicebat. Aliter ergo (2) Dominum dixit: *Sustulerunt Dominum meum;* aliter autem, *Dominus, si tu sustulisti eum.* Gregorius (ut supra.) Jam vero ab Evangelista non subditur quod mulier fecit, sed ex eo (3) innuitur quod audivit: sequitur (4) enim: *Dicit ei Jesus: Noli me tangere: in his namque verbis offenditur, quod Maria amplecti voluit ejus vestigia quem recognovit.* Sed cur tangi non debeat, ratio quoque additur cum subjungitur: *Nondum enim ascendi ad Patrem meum.* *Augustinus* (tract. 121.) Sed si stans in terra non tangitur, sedens in Cælo quomodo ab homine tangetur? Qui certe antequam ascenderet discipulis suis se obtulit tangendum dicens: „Palpate, & videre, quia spiritus carnis, & „ossa non habet;“ ut Lucas cap. 24. testatur. Quis autem tam sit absurdus ut dicat, eum à discipulis quidem, antequam ascenderet ad Patrem, se voluisse tangi, à mulieribus autem noluisse, nisi cum ascenderet ad Patrem? Sed leguntur etiam femine post resurrectionem, antequam ad Patrem ascenderet, tetigisse Jesum, in quibus erat etiam ipsa Maria Magdalena, narante Matthæo. At ergo hoc sic dictum est ut in illa femina figuraretur Ecclesia de Gentibus, quæ in Christum non credit, nisi cum ascendisset ad Patrem; aut sic in se credi voluit Jesus, hoc est sic se spiritualiter tangi, quod ipse, & Pater unum sunt. Ejus quippe intimis sensibus quodammodo ascendit ad Patrem qui sic in eo profecerit ut Patri agnoscat æqualem. Quomodo autem hæc non carnaliter adhuc in eum crederat quem sicut hominem sebat? *Augustinus* 11. de Trinit. (cap. 9.) Tactus autem tanquam finem facit notionis: ideoque nolebat in eo esse finem intenti cordis in se, ut hoc quod videbatur tantummodo putaretur. Chrysostomus (hom. 85.) Vel aliter. Volebat hæc mulier adhuc cum Christo esse, sicut & ante passionem, & præ gaudio nihil magnum excogitabat; quamvis caro Christi multo melior facta fuerit resurgendo. Ab hac ergo intelligentia eam abducens dixit, *Noli me tangere,* ut cum multa reverentia ei loqueretur: unde nec discipulis apparet de reliquo cum eis conversans, ut reverentia ei attendant. Dicens (5) autem, *Nondum enim ascendi,* ostendit quoniam

(1) Al. omittitur corde (2) Al. dum dixit. (3) Al. invenitur. (4) Al. deest enim.
(5) Al. omittitur autem.

niam illuc properat, & festinat. Eum autem qui illuc debet abire, & non ultra cum hominibus conversari, non oportebat cum eadem videre mente qua & ante: & hoc manifestat consequenter dicens: *Vade autem ad fratres meos, & dic eis: Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum; Deum meum, & Deum vestrum.* Hilarius 11. de Trinit. (ante med.) Inter cæteras impietates suas etiam hoc dicto Domini uti solent hæretici, ut per id quod Pater ejus Pater eorum est, & Deus ejus, Deus eorum est, in natura Dei non sit. Sed in forma Dei manens, formam servi assumpsit; & cum hoc ad homines in servi forma Christus Jesus loquatur, non ambigitur quin Pater sibi ut cæteris sit ex ea parte qua homo est, & Deus sibi ut cunctis sit ex ea natura qua servus est. Denique hunc eundem sermonem cepit dicens: *Vade ad fratres meos.* Fratres autem ex carne sunt Deo; cæterum Unigenitus Deus (1) in unigeniti exceptione sine fratribus est. *Augustinus* (tract. 121.) Vel aliter. Non ait, Patrem nostrum, sed *Patrem meum, & Patrem vestrum.* Aliter ergo meum, aliter vestrum: natura meum, gratia vestrum. Neque dixit Deum nostrum, sed *Deum meum,* sub quo ego homo, & *Deum vestrum,* inter quos & ipsum mediator sum. *Augustinus* de Con. Evang. (Lib. 3. cap. 24.) Tunc ego egressa est à monumento, hoc est ab illo loco ubi erat horti spatium ante lapidem etossum, & cum illa aliæ quas secundum Marcum invaserat tremor, & pavor, & nemini, scilicet aliorum, quidquam dicebant:

unde & hic dicitur: *Venit Maria Magdalene annuntians discipulis: Quia vidi Dominum, & hæc dixi mihi.* Gregorius (ubi supra.) Ecce humani generis culpa illi absconditur unde processit: quia enim in paradiso mulier viro propinavit mortem, à sepulcro mulier viris annuntiat vitam, & dicta sui vivificatoris narrat quæ mortiferi serpentis verba narraverat. *Augustinus* de Con. Evang. (Lib. 3. cap. 24.) Dum autem cum aliis veniret, tunc secundum Matthæum occurrit illis Jesus dicens, „Avete.“ Sic ergo colligamus Angelorum colloctionem bis numero eas habuisse venientes ad monumentum, & etiam ipsius Domini: semel scilicet quando Maria hortulanum putavit, & iterum cum eis occurrit in via, ut eas repetitione firmaret: & sic venit Maria Magdalene annuntians discipulis, non solum ipsa, sed & aliæ quas Lucas commemorat. (2) *Beda.* Mystice autem Maria, quæ interpretatur domina, illuminata, illuminatrix, seu stella maris, significat Ecclesiam, quæ Magdalena, idest turrensis dicitur: nam Magdalon Græce Latine turris dicitur, propter illud quod dicitur in Psal. 60. „Factus est mihi turris fortitudinis.“ In eo autem quod hæc mulier discipulis Christum resurrexisse nuntiavit, omnes monumentum, maxime quibus est commissum prædicandi officium, ut si quid ei cælitus revelatum fuit, studiose proximis propinet.

(c) Chrysostomus (hom. 85.) Audientes discipuli quod Maria annuntiavit, consequens erat ut aut (3) discredere, aut credentes dolerent, quoniam

(1) Quatuor alias citatæ editiones omittunt in unigeniti exceptione. (2) Sic habent omnes à nobis collatæ Editiones: alia tamen omnino sub nomine Bedæ exhibet P. Nicolai; hæc autem, aliis non paucis præmissis, nomine Glossæ notat, & paulo aliter enuntiat quod de nomine Magdalon dicitur, quod etiam à Beda (apud quem tamen nihil tale occurrit) inter nomina Hebraica poni observat. Post verba itaque Augustini, sequentia subnectit. Beda. (scilicet super Matth. 27) Mystice autem, seu moraliter, occurrit Jesus cum salutatione omnibus virtutum iter inchoantibus, præbendo auxilium ut ad salutem perpetuam pervenire queant. Duæ porro ubi nominis, ejusdemque devotionis & amoris femine (nempe Maria Magdalene, & altera Maria) quæ dominicum venerunt invisere sepulcrum, duas fidelium plebes (Judæam scilicet, & Gentiliam) designant, quæ uno ac simili studio passionem, & resurrectionem sui Redemptoris celebrare desiderant. Et super Marcum. Recte mulier, quæ viris lugentibus lætiam dominicæ resurrectionis prima nuntiavit, à septem demonibus curata esse memoratur (idest ab universis vitiis liberata (ne quis digne penitens de admisso venia desperaret, videns eam subito in tantum culmen merito fidei ac dilectionis esse promotam ut Apostolis ipsis miraculum resurrectionis evangelizet: Glossa super Joann. Per istam quæ per omnibus fuit sollicita videre Christi sepulcrum, significatur quilibet persona de cognitione veritatis divinæ valde sollicita, quæ per hoc talem affectum cognitionem promeretur. Et talis debet veritatem agnitam aliis nuntiare, sicut Maria discipulis nuntiavit, ne de abscondito talento debeat merito reprehendi. Et jam antea super Matth. Concessum vobis non est, hoc gaudium in occulto cordis tenere, sed similiter amantibus pandere. Item alibi. Mystice quoque Maria (quæ interpretatur domina, illuminata illuminatrix, stella maris) designat Ecclesiam, quæ Magdalena quoque, idest turrensis, dici potest: Magdalenim idem est Hebraice, quod Latine turris dicitur. Hoc autem nomen derivatum à turri, non immerito Ecclesiæ convenit, propter illud quod dicitur Psal. 60. „Factus est mihi turris fortitudinis.“ In eo autem, &c. (3) Al. discederent.

niam eos non reputavit dignos sua visione. Hæc igitur recognosciones neque per unam diem dimisit pertransire; sed ex eo quod sciebant jam suscitatum esse, videre stentibus, & timidis existentibus, cum sero factum esset, ipsis astitit: unde dicitur: *Cum ergo sero esset die illo, una sabbatorum, & fores essent clausæ ubi erant discipuli congregati propter metum Judæorum: Beda.* In hoc infirmitas Apostolorum monstratur, qui foribus clausis intus congregati resident propter timorem Judæorum, quorum metu fuerant prius dispersi: *Venit Jesus, & stetit in medio.* Ideo autem sero apparuit, quia consequens erat tunc maxime eos timidos esse. *Theophylactus.* Vel quia præfolabatur ut omnes convenirent. Ostiis vero clausis, ut ostendat quia eodem modo resurrexit adiacente lapide super monumentum. *Augustinus* in serm. pasch. (a) Nonnulli autem de hac re ita moventur, ut pene periclitentur, assentes contra miracula divina, præjudicia ratiocinationum suarum: sic enim disputant: Si corpus erat, si hoc surrexit de sepulcro quod pendebat in ligno, quomodo per hostia clausa intrare potuit? Si comprehendis modum, non est miraculum: ubi desinit ratio, ibi est fidei ædificatio. *Augustinus* super Joan. (tract. 121.) Moli quidem corporis, ubi divinitas erat, ostia clausa non obstituerunt: ille quippe non eis apertis intrare potuit quod nascente virginitas matris inviolata permanit. *Chrysostomus* (ut supra.) Sed mirabile est qualiter phantasma eum non æstimarunt. Sed hoc fuit quia mulier præveniens, in eis multam fidem operata est. Sed & ipse per visum manifestum se eis ostendit, & voce eorum fluctuantem mentem firmavit: unde sequitur: *Et dixit eis, Pax vobis;* id est, ne tumultuemini: in quo etiam commemorat verbum quod ante crucem dixerat, supra 14. *Pacem do vobis;* & rursus. *In me pacem habebitis. Gregorius.* (b) Et quia ad illud corpus quod videri poterat, fides intuentium dubitabat, ostendit eis protinus manus, & latus: unde sequitur: *Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus, & latus.* (c) Clavi enim manus fixerant, lancea latus aperuerat: ibi ad dubitantium corda sananda, vulnere sunt servata vestigia. *Chrysostomus* (homil. 85.) Et quia ante crucem eis dixerat supra 16. *Iterum videbo vos, & gaudebit cor vestrum:* hoc opere impletur: unde sequitur: *Gavisus sunt discipuli viso Domino. Augustinus* 22. de Civit. Dei (cap. 19.) Claritas, qua iusti salgebunt sicut sol in regno Patris sui, in Christi corpore, cum resurrexit, ab oculis dis-

EX EDIT. P. NICOL. (a) Non occurrit expresse, sed aliquid simile serm. 110. & 150. de tempore. (b) Hom. 26. in Evang. (c) *Augustinus* ut supra. (d) Item ut supra.

(ubi supra.) Quidam autem dicunt quoniam non Spiritum dedit, sed aptos eos ad susceptionem Spiritus per insufflationem construxit. Si enim Angelum videns Daniel excessum mentis passus est, quid ineffabilem illam gratiam suscipientes passus essent, nisi discipulos suos primitus instruisset? Nequaquam autem quis peccabit, dicens, tunc suscepisse eos quamdam potestatem spiritualis gratiæ, non ut mortuos suscitant, & miracula faciant, sed ut dimittant peccata: unde sequitur: *Quorum remisistis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt eis. Augustinus* (tract. 121.) Ecclesiæ caritas, quæ per Spiritum Sanctum diffunditur in cordibus nostris, participum suorum peccata dimittit; eorum autem qui non sunt ejus participes, tenet: ideo postquam dixit: *Accipite Spiritum Sanctum, continuo de peccatorum remissione, & retentione subjecit. Gregorius* (hom. 26. ut supra.) Sciendum vero est, quod hi qui prius Spiritum Sanctum habuerunt, ut & ipsi innocenter viverent, & in prædicatione quibusdam prodesse, idcirco hunc post resurrectionem Domini patenter acceperunt, ut prodesse non paucis, sed pluribus possent. Libet ergo intueri, illi discipuli ad tanta onera humilitatis vocati, ad quantum culmen gloriæ sint perducti. Ecce non solum de seipsis securi sunt, sed etiam principum superni judicii fortiantur, ut vice Dei quibusdam peccata remeant, quibusdam vero relaxent. Horum nunc in Ecclesia Episcopi locum tenent, & solvendi, ac ligandi auctoritatem suscipiunt qui gradum regiminis fortiantur. Grandis honor, sed grave pondus istius est honoris. Durum quippe est ut qui nescit tenere moderamina vitæ suæ, judex fiat vitæ alienæ. *Chrysostomus* (homil. 85.) Sacerdos enim est propriam bene dispensaverit vitam, aliorum vero non cum diligentia curam habuerit, cum perniciosus in gehennam vadit. Scienter igitur periculi magnitudinem, multam tribuere eis devotionem, etiam si non valde nobiles fuerint. Non autem justum est ab his qui in principatu subjiciuntur judicari. Et si vita eorum fuerit valde detrahebilis, in nullo læderis in his quæ sunt eis commissa à Deo: non enim sacerdos, sed neque Angelus, aut Archangelus operari aliquid potest in his quæ sunt data à Deo; sed Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus omnia dispensant, sacerdos autem suam linguam, & manum tribuit: non enim justum esset, propter alterius malitiam circa symbola nostræ salutis lædi eos qui ad fidem veniunt. Omnibus au-

tem discipulis congregatis, solus Thomas desinebat à dispersione quæ jam facta erat: unde dicitur: *Thomas autem unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis, quando venit Jesus. Alcuinus.* Didymus Græce, Latine geminus, (1) vel dubius, propter dubium cor in credendo; Thomas abyssus, quia altitudinem divinitatis certa fide penetravit. *Gregorius* (ut supra.) Non autem casu gestum est ut electus ille discipulus tunc desisset: egit namque miro modo superna clementia ut discipulus dubians, dum in magistro suo vulnera palparet carnis, in nobis vulnera sanaret infidelitatis. Plus enim nobis infidelitas Thomæ ad fidem, quam fides credentium discipulorum profuit: quia dum ille ad fidem palpando reducitur, nostra mens omni dubitatione postposita in fide solidatur. *Beda.* Quæri autem potest quare hic Evangelista tunc Thomam desuisse dicat, cum Lucas scribat quod duo discipuli euntes in Emaus, reversi in Hierusalèm invenerunt undecim congregatos. Sed datur intelligi quoddam fuisse intervallum, quo ad horam Thomas egressus sit, & Jesus veniens in medio eorum stetit. *Chrysostomus* (hom. 86.) Sicut autem simpliciter, & qualitercumque credere, facilitatis est; ita multum investigare est (2) crassissimæ mentis; & propter hoc Thomas acculatur: Apostolus enim dicentibus, quoniam vidimus Dominum, non credidit, non tantum illis discredens, quantum rem putans impossibilem esse: unde sequitur *Dixerunt ergo ei alii discipuli, Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis: Nisi videro in manibus ejus fixuram clavorum, & mittam digitum meum in locum clavorum, & mittam manum meam in latus ejus, non credam.* Aliis enim (3) crassior existens eam quæ est per sensum crassissimum, scilicet tactum, quærebatur fidem, & neque oculis credebatur: unde non sufficit ei dicere, *Nisi videro, sed addidit: Et mittam digitum meum in locum clavorum, & mittam manum meam in latus ejus, non credam.*

(d) *Chrysostomus* (hom. 86.) Considera dominatoris clementiam, qualiter & pro una anima ostendit seipsum vulnera habentem, & accedit, ut solvet unum. Et nimirum discipuli annuntiantes, digni erant fide, & ipse promittens, sed tamen (4) quia solus Thomas quaesivit, neque hoc eum privavit Christus. Non autem statim ei apparet, sed post dies octo, ut in medio à discipulis admonitus accendatur in majus desiderium, & fidelior fieret in futurum: unde dicitur: *Et post dies octo iterum erant discipuli ejus intus, & Thomas cum eis. Venit Jesus jam*

23

nui

(1) In quatuor jam citatis exemplis omittitur vel dubius. (2) Al. grossissimæ. (3) Al. grossior, quem infra grossissimam. (4) Nicolai legit quia plus Thomas quaesivit.

nus clausus, & stetit in medio, & dixit, Pax vobis. *Augustinus* in ser. de pals. (a) Quæris à me, & dicis: Si per ostia clausa intravit, ubi est corporis modus? Ego respondeo: Si super mare ambulavit, ubi est corporis pondus? Sed fecit illud Dominus tanquam Dominus: numquid igitur, quia resurrexit, desinit esse Dominus? *Chr. Iosetomus* (hom. 86.) Stat itaque Jesus, & non expectat à Thoma interrogari; sed ut ostendat quoniam cum loquebatur ad condiscipulos, aderat, eisdem verbis usus est. Et primo quidem increpat, vel improperat; unde sequitur: *Deinde dicit Thomas: Insuper digitem tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum.* Secundo autem erudit dicens: *Et noli esse incredulus, sed fidelis.* Vide quoniam infidelitatis erat ambiguitas, antequam Spiritum Sanctum acciperent; postea autem non, sed firmi erant de reliquo. Dignum autem est querere qualiter corpus incorruptibile typos habebat clavorum. Sed ne tumultueris: condescensionis enim erat ut discerent quoniam ipse erat qui crucifixus fuerat. *Augustinus* de Symbolo. (b) Posset autem, si vellet, de corpore fescitatio, & clarificatio omnem maculam cuiuslibet cicatricis abstergere; sed sciebat quare cicatrices in suo corpore reservaret. Sicut enim demonstravit Thomam non credenti, nisi tangeret, & videret; ita etiam inimicis suis vulnera demonstraturus est sua: non quod eis dicat sicut Thomam, *Quia vidisti, credidisti*; sed ut convincens eos veritas dicat: Ecce hominem quem crucifixistis; videtis vulnera, quæ infixistis, agnoscitis latus quod pupugistis, quoniam per vos, & propter vos apertum est, nec tamen intrare voluistis. *Augustinus* 22. de Civ. Dei (cap. 20.) Nescio autem quomodo etiam sic afficimur amore martyrum beatorum, ut velimus in illo regno in eorum corporibus videre vulnerum cicatrices, quæ pro Christi nomine pertulerunt; & fortasse videbimus: non enim deformitas in eis, sed dignitas erit, & quædam, quamvis in corpore, non corporis, sed virtutis pulchritudo fulgebis. Nec ideo tamen si aliqua martyribus amputata, & ablata sunt membra; sine ipsis membris in resurrectione erunt mortuorum, quibus dictum est Luc. 21. „Capillus „capitis vestri non peribit.“ Sed si hoc decebit in illo novo seculo, ut indicia glorioforum vulnerum in illa immortalis carne cernantur; ubi membra, ut præciderentur, percussa, vel secata sunt, ibi cicatrices, sed tamen eisdem membris redditus, non perditis, apparebunt. Quamvis igitur omnia quæ acciderant corpori vitia

EX EDIT. P. NICOL. (a) Seu serm. 3. in octava paschæ, qui est 159. de tempore. (b) Ad Catechumenos Lib. 2. cap. 8.

tunc non erunt, non sunt tamen appellanda vitia, sed virtutis indicia. *Gregorius* (in homil. 26. ut supra.) Palpandum autem carnem Dominus præbuit, quam clausis januis introduxit: qua in re duo mira, & iuxta humanam rationem valde sibi contraria ostendit, dum post resurrectionem corpus suum incorruptibile, & tamen palpabile demonstravit. Nam & corruptum necesse est quod palpatur; & palpari non potest quod non corrumpitur. Et incorruptibile se ergo, & palpabilem demonstravit, ut profecto post resurrectionem esse ostenderetur corpus suum & ejusdem naturæ, & alterius gloriæ. *Gregorius* 14. Moral. (cap. 31. vel in nov. codd. 39.) Corpus etiam nostrum in illa resurrectionis gloria erit quidem subtile per effectum spiritualis potentiam, sed palpabile per veritatem naturæ: non autem, sicut Euthicus scripsit, impalpabile, & ventis, aereque subtilius. *Augustinus* (tract. 121.) Videbat autem Thomas, tangebatur hominem & confitebatur Deum, quem non videbat, neque tangebatur; sed per hoc quod videbat, atque tangebatur, illud jam remota dubitatione credebatur: unde sequitur: *Respondit Thomas, & dicit ei: Dominus meus, & Deus meus.* *Theophylactus*. Qui prius infidelis fuerat, post lateris tactum, optimum se Theologum ostendit; nam duplicem naturam unicamque hypostasim Christi edisseruit: dicendo enim, *Dominus meus*, humanam naturam; dicendo vero, *Deus meus*, divinam confessus est, & unum, & eundem Deum, & Dominum.

Sequitur: *Dicit eis Jesus: Quia vidisti me, credidisti.* *Augustinus* (tract. eod.) Non ait, *Tegidisti me*; sed *vidisti me*; quoniam generalis quodammodo est sensus visus: nam & per quatuor alios sensus possit non ausum fuisse discipulum tangere, cum se offerret ille tangendum. *Gregorius* (hom. 26. in Evang.) Sed cum Apostolus dicat Hebr. 11. „Fides est substantia „sperandarum rerum, argumentum non apparentium;“ profecto liquet quia quæ apparent, jam fidem non habent, sed agnitionem. Dum ergo vidit Thomas, dum palpavit, cur ei di-

ciur: *Quia vidisti me, credidisti?* Sed aliud vidit, aliud credidit: hominem vidit, & Deum confessus est. Lætificat autem valde quod sequitur: *Beati qui non viderunt, & crediderunt:* in qua sententia nos specialiter significati sumus, qui eum quem carne non vidimus, mente retinemus; si tamen fidem nostram operibus sequimur: ille enim vere credit qui exercet operando quod credit. *Augustinus* (tract. 121.) Præteriti autem temporis usus est verbis, tanquam ille qui id quod erat futurum, in sua noverat prædestinatione jam factum. *Chr. Iosetomus* (hom. 86.) Cum ergo aliquis nunc dixerit: Utinam in temporibus illis fuisset, & vidissem Christum miracula facientem: excogitet: *Beati qui non viderunt, & crediderunt.* *Theophylactus*. Expriimit autem & hic discipulos qui nec plagas clavorum, nec latus palpantes crediderunt. *Chry-*

CAPUT XXI.

(a) Postea manifestavit se iterum Jesus ad mare Tiberiadis. Manifestavit autem sic: Erant simul Simon Petrus, & Thomas, qui dicitur Didymus, & Nathanael, qui erat à Chana Galilææ, & filii Zebedæi, & alii ex discipulis ejus duo. Dicit eis Simon Petrus, Vado piscari. Dicunt ei, Venimus & nos tecum. Et exierunt, & ascenderunt in navim, & illa nocte nihil prendiderunt. Mane autem facto stetit Jesus in littore; non tamen cognoverunt discipuli quia Jesus est. Dicit ergo eis Jesus: Pueri, numquid pulmentarium habetis? Responderunt ei, Non. Dicit eis: Mittite in dexteram navigii rete, & invenietis. Miserunt ergo, & jam non valebant illud trahere præ multitudinem piscium. Dixit ergo discipulus ille quem diligebat Jesus, Petrus Dominus est. Simon Petrus, cum audisset quia Dominus est, tunica succinxit se, erat enim nudus, & misit se in mare. Alii autem discipuli navigio venerunt. Non enim longe erant à terra, sed quasi cubitis ducentis, trahentes rete piscium. Ut ergo descenderunt in terra, viderunt prunas positas, & piscem superpositum, & panem. Dicit eis Jesus: Asserte de piscibus quos prendidistis nunc. Ascendit Simon Petrus, & traxit rete in terram plenum magnis piscibus centum quinquaginta tribus: & cum tanti essent, non est scissum rete.

(b) Dicit eis Jesus: Venite, prendete. Et nemo audebat discumbentium interrogare eum, Tu quis es? scientes quia Dominus est. Et venit Jesus, & accepit panem, & dabat eis, & piscem similiter. Hoc jam tertio manifestatus est Jesus discipulis suis cum resurrexisset à mortuis.

(c) Cum ergo prandissent, dixit Simoni Petro Jesus: Simon Joannis, diligis me plus his? Dicit ei: Etiam Domine, tu scis quis amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos. Dicit ei iterum: Simon Joannis, diligis me? Ait illi: Etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei iterum: Pasce agnos meos. Dicit ei tertio: Simon Joannis, amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio. Amas me? & dixit ei: Domine, tu omnia nosti, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce oves meas.

(d) Amen amen dico tibi: cum esses junior, cingebas te, & ambulabas ubi volebas. Dum autem fueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quo tu non vis. Hoc autem dixit significans quia morte clarificaturus esset Deum.

(e) Et cum hoc dixisset, dicit ei, Sequere me. Conversus Petrus, vidit illum discipulum quem diligebat Jesus sequentem; qui & recubavit in coena super pectus ejus, & dixit: Domine, quis est qui tradet te? Hunc ergo cum vidisset Petrus, dixit Jesu: Domine, hic autem quid? Dicit ei Jesus: Sic eum volo manere donec veniam: quid ad te? Tu me sequere. Exiit ergo sermo iste inter fratres: quia discipulus ille

ius, & venerunt ad monumentum. Theophylactus. Sed si quæras quomodo antanibus custodibus venerunt ad monumentum, rudis quæstio: quoniam postquam Dominus resurrexit, & una cum terramotum affuit Angelus in sepulcro, recesserunt custodes; amnuntiantes pharisæis. Augustinus (tract. 120.) Cum autem jam dixisset, Venerunt ad monumentum, regressus est, ut narraret quomodo venerunt, atque ait: *Currebant autem duo simul, & ille alius discipulus præcurrens citius Petro, & venit prior ad monumentum: ubi ostendit quod ipse prior venerit, sed tamquam de alio cuncta narrat. Chrysostr. (hom. 84.) Veniens autem considerat linteamina posita: unde sequitur: Et cum se inclinasset, vidit posita linteamina. Nihil tamen ipse plus percuratur, sed desistit; & hoc est quod subbitur: Non tamen introiit. Petrus vero ut fervidus introiens universa inspicere diligenter, & amplius vidit: unde sequitur: Venit ergo Simon Petrus sequens eum, & introiit in monumentum, & vidit linteamina posita, & sudarium quod fuerat super caput ejus, non cum linteaminibus positum, sed separatim involutum in unum locum: quod erat resurrectionis signum. Neque enim, si quidem eum transtulissent, corpus ejus denudassent; neque si furati essent, hujus rei fuissent solliciti, ut levarent sudarium, & involverent, & ponerent in unum locum seorsum à linteaminibus; sed simpliciter ut se habebat suscepissent corpus. Ideo enim Joannes præmiserat quoniam sepultus est cum myrris, quæ conglutinat corpori linteamina, ut non decipiari ab his qui dicunt eum furto sublatum esse. Non enim ita insensatus esset qui furaretur, ut circa rem superfluam tantum studium consumeret. Post Petrum autem & Joannes introiit: unde sequitur: Tunc ergo introiit, & ille discipulus qui venerat primus ad monumentum, & vidit, & credidit. Augustinus (tract. 122.) Nonnulli putant hoc Joannem credidisse quod Jesus resurrexerit; sed quod sequitur, hoc non indicat. Vidit ergo inane monumentum, & credidit quod dixerat mulier: nam sequitur: Nondum enim sciebant Scripturam quia oportebat eum à mortuis resurgere. Non ergo eum credidit resurrexisse, quem nesciebat oportere resurgere. Quando autem ab ipso Domino audiebant, quamvis aperitissime diceretur, consuetudine tamen audiendi ab illo parabolis, non intelligebant, & aliquid aliud eum significare credebant. Gregorius (in hom. 22. in Evang.) Hæc autem tam subtilis Evangelicæ descriptio à mysteriis*

(1) Al. divine disjuncta sunt. (2) Al. nec recipit esse. (3) Al. omittitur autem. (4) Addit Nicolaus ex Gregorio; qui etsi semper quietus in se, atque immutabilis permanet, laborare se tamen denuntiat eum duras hominum prævitatas portat. (5) Al. erga rerum divinarum peritiam: sic habet Nicolaus.

discipulis recedentibus, non recedebat: dicitur enim: Abierunt ergo iterum discipuli ad semetipsos. Augustinus (tract. 121.) Id est, ubi habitabant, & unde ad monumentum cucurrerant. Viris autem recedentibus infirmiore sexum in eodem loco fortior fiebat affectus: unde sequitur: Maria autem stabat ad monumentum foris plorans. Augustinus de Con. Evang. (Lib. 3. cap. 24.) Id est, ante illum faxei sepulcri locum; sed tamen intra illud spatium quo jam ingressæ fuerant: hortus quippe illic erat. Chrysostr. (hom. 85.) Ne mireris autem quod Maria amare fiebat ad sepulcrum, Petrus vero nihil tale passus est: compassibile enim est muliebri genus, & natura flebile. Augustinus (tract. 121.) Oculi igitur qui Dominum quæsierant, & non inventant, lacrymis vacabant, amplius dolentes, quod fuerat ablatus de monumento quam quod fuerat occisus in ligno: quoniam magistri tanti, cujus vita subtrahita fuerat, nec memoria remanebat. Augustinus de Con. Evang. (Lib. 3. cap. 24.) Viderat autem cum aliis mulieribus Angelum sedentem à dextris super lapidem revolutum à monumento, ad cujus verba cum fieret, prospexit in monumentum. Chrysostr. (hom. 85.) Magnum enim ad mitigationem est monumentum apparens. Vende denique eam, ut plus requiesceret, & inclinans se, & volentem locum videre ubi jacuit corpus: unde sequitur: Dum ego fletet inclinavit se, & prospexit in monumentum. Gregorius (hom. 25. ut supra.) Amani enim semel aspexisse non sufficit, quia vis amoris (1) intentionem multiplicat inquisitionis. Augustinus (tract. 121.) Nimum enim dolebat, nec suis, nec discipulorum oculis facile putabat esse credendum: an potius divino instinctu in animo ejus effectum est ut prospiceret? Gregorius (hom. 25. ubi supra.) Quæsitit enim corpus, & minime invenit; perseveravit ut quæreret: unde & contingit ut inveniret, actumque est ut desideria (2) dilata crescerent, & crescentia (3) caperent quod invenissent. Sancta enim desideria dilatione crescunt; si autem dilatione deficient, desideria non fuerunt. Ita itaque, quæ sic amat, quæ se ad monumentum quod prospexerat, iterum inclinat: videamus quo fructu vis amoris in ea ingeminat opus inquisitionis: sequitur enim: Et vidit duos Angelos in albis sedentes, unum ad caput, & unum ad pedes, ubi positum fuerat corpus Jesu. Chrysostr. (hom. 85.) Quia enim non erat excelsa mulieris mens, ut ex sudariis perciperet resurrectionem, Angelos videt in lævo habitu, ut & ipsa à passione mitigetur. Augustinus (tract. 121.) Quid est autem quod unus ad caput, & S. Thom. Oper. Tom. IX.

(1) P. Nicolaus legit intentionem. (2) Al. dilatata. (3) Al. caufarent.

alter ad pedes sedebat? An, quoniam qui Græce Angeli dicuntur, Latine sunt nuntii, isto modo Christi Evangelium, velut à capite usque ad pedes, ab initio usque in finem signabat esse nuntiandum? Gregorius (hom. 25. in Evang.) Vel ad caput sedet Angelus cum per Apostolos prædicatur, quia in principio erat Verbum; & quasi ad pedes sedet, cum dicitur: Verbum caro factum est, supra 1. Possimus etiam per duos Angelos duo testamenta agnoscere, quæ dum pari sensu incarnatum, & mortuum, ac resurrexisse Dominum nuntiant, quasi testamentum prius ad caput, & testamentum posterius ad pedes sedet. Chrysostr. (ut supra.) Angeli autem apparentes nihil de resurrectione dicunt; sed paulatim in eum qui de resurrectione est intrant sermonem. Quia enim mulier ultra consuetudinem præclarum habitum viderat, ne turbetur, audivit compassionis vocem: unde sequitur: Dicunt ei illi: Mulier, quid ploras? Angeli lacrymas prohibebant, & futurum quodammodo gaudium nuntiabant: ita enim dixerunt, Quid ploras? ac si dicerent, Plorare noli. Gregorius (hom. eadem.) Ipsa enim sacra eloquia, quæ nos in lacrymas amoris excitant, easdem lacrymas consolantur, dum nobis Redemptoris nostri speciem repræsentant. Augustinus (tract. 121.) At illa eos putans interrogasse nescientes, causas prodit lacrymarum: unde sequitur: Dicit eis: Quia tulerunt Dominum meum. Dominum suum vocat Domini sui corpus exanime, à toto parte significans; sicut omnes confitentur Jesum Christum Filium Dei sepultum, cum sola ejus sepulta sit caro. Sequitur: Et nescio ubi posuerunt. Hæc erat causa majoris doloris, quia nesciebat quo iret ad consolandum dolorem. Chrysostr. (hom. 85.) Nondum autem de resurrectione aliquid noverat, sed adhuc translationem imaginabatur. Augustinus de Con. Evang. (Lib. 3. cap. 24.) Hic intelligendi sunt surrexisset Angeli, ut etiam stantes viderentur, sicut Lucas eos visos esse commemorat. Augustinus super Joann. (tract. 121.) Sed hora jam venerat qua id quod nuntiatur quodammodo fuerat ab Angelis flere sentientibus, gaudium succederet sentibus: unde sequitur: Hæc cum dixisset, conversa est retrorsum. Chrysostr. (hom. 85.) Sed quare ad Angelos loquens, & nondum ab eis aliquid audiens convertitur retrorsum? Mihi videtur quod hæc ea dicente, Christus post eam apparuit, & Angeli considerantes Dominatorem, & figura, & inspectione, & motu confestim ostenderunt quoniam Dominum viderunt; & hoc est quod mulierem converti retrorsum fecit. Gregorius (hom. 25. ut supra.) No-

istam vero tantummodo bonos, quos habebit in æternam, completa in fine hujus sæculi resurrectione mortuorum. Illi autem qui pertinent ad resurrectionem vitæ, id est ad dexteram, & inter christiani nominis recti designantur, non nisi in litore, id est in fine sæculi, cum resurrexerint apparebunt; ideo non valuerunt sic trahere retia ut in navem refererent quos ceperant pisces, sicut de aliis (1) factum est. Habet autem istos dexteris Ecclesia post finem vitæ hujus in somno pacis, velut in profundo latentes, donec ad litus rete perveniat. Quod (2) autem in prima piscatione duabus naviculis, hoc isto loco ducentis cubitis, (3) tanquam centum, & centum, existimo figuratum, propter utriusque generis electos, & circumcissionis, & præputii. *Beda.* Vel per ducentos cubitos gemina caritatis virtus exprimitur: per dilectionem enim Dei, & proximi Christo appropinquamus. Piscis autem assus, est Christus passus; ipse latere dignatus est in aquis generis humani, capi voluit laqueo nostræ noctis; & qui nobis factus est piscis humanitate, extitit nobis panis, nos reficiens sua divinitate. *Gregorius* (hom. 24. ut supra.) Petro autem sancta Ecclesia est commissa; ipsi specialiter dicitur: *Pasce oves meas.* Quod ergo postmodum aperitur in voce, nunc significatur in opere. Ipse enim pisces ad soliditatem littoris pertrahit, quia stabilitatem æternæ patriæ fidelibus ostendit. Hoc egit verbis, hoc epistolis, hoc agit quotidie miraculorum signis. Sed cum rete magnis piscibus plenum dicitur, addit & quantis; & hoc est quod subditur: *Plenum magnis piscibus centum quinquaginta tribus.* *Augustinus* (tract. 122.) In alia piscatione numerus piscium non exprimitur, tanquam illud ibi fiat quod prædictum est per Prophetam. *Psal.* 39. *Annuntiavi, & locutus sum; multiplicati sunt super numerum; hic vero certus est numerus: cujus reddenda est ratio. Numerus enim qui legem significat decem est propter decalogum. Cum autem accedit ad legem gratiæ, id est ad litteram spiritus, quodammodo denario numero additur septenarius: septenario quippe numero significatur Spiritus Sanctus, ad quem sanctificatio proprie pertinet. Primum enim in lege sonuit sanctificatio in die septima. Etiam etiam Propheta eum commendat opere, vel munere septenario. Cum itaque legis denario Spiritus Sanctus per septenarium numerum accedit, sunt decem & septem, qui numerus ab uno usque ad seipsum computatis omnibus crescens ad centum quinquaginta tres pervenit. *Gregorius* (hom. 24. in Evang.) Ducamus etiam per trigonum decem & septem,*

(1) *Al.* dictum est. (2) *Al.* deest autem. (3) *Al.* tantum. (4) *Al.* hæc vero.

veniunt quinquaginta unum. In quinquagesimo autem anno cunctus populus ab omni operatione quiescebat. Sed vera requies in unitate est: ubi enim scissura divisionis est, vera requies non est. *Augustinus* (ut supra.) Non ergo tantummodo centum quinquaginta tres sancti ad vitam resurrecturi significantur æternam, sed omnes ad gratiam Spiritus pertinentes hoc numero figurantur: qui etiam numerus ter habet quinquagenarium numerum, & insuper ipsa tria propter mysterium Trinitatis. Quinquagenarius autem multiplicatis septem per septem, & unius adjectione completur. Unus autem additur, ut eos significet esse unum. Non autem frustra dictum est quod erant magni. Cum enim dixisset Dominus *Matth.* 5. *Non veni solvere legem, sed implere.* daturus Spiritum, utique per quem lex posset impleri, paucis verbis interpositis ait ibidem: *Qui fecerit, & docuerit, magnus vocabitur in regno caelorum.* In prima autem piscatione rete propter significanda schismata rumpebatur: (4) hic vero, quoniam in illa summa pace sanctorum nulla erunt schismata, pertinuit ad Evangelicam consequenter dicere: *Et cum tanti essent, id est tanti magni, non est scissum rete,* tanquam illud respiceret ubi scissum est, & in illius mali comparatione commendaret hoc bonum.

(b) *Augustinus* (tract. 123.) Peracta piscatione Dominus eos ad prandium vocat: unde dicitur: *Dicit eis Jesus: Venite, prandete.* *Chrysostomus* (hom. 86.) Hic quidem non dicit quod comedit cum eis; sed Lucas hoc dicit. Hoc autem fiebat, non ut natura indigente cibis de reliquo, sed condescensione ad demonstrationem resurrectionis facta. *Augustinus* 13. de Civ. Dei (cap. 32.) Corpora autem iustorum quæ in resurrectione futura sunt, neque ligno vitæ indigebunt, quo fiat ut nullo morbo, vel senectute inveterata moriantur, neque ullis aliis corporalibus nutrimentis, quibus esuriendi, a que sitiendi qualicunque molestia devitetur: quoniam certo, & inviolabili munere immortalitatis induentur, ut non nisi velint, possibilitate, non necessitate vescantur: non enim potestas, sed egestas, edendi, & bibendi talibus corporibus auferetur; sicut & Salvator noster post resurrectionem jam quidem in spiritali carne, sed tamen vera, cibum ac potum cum discipulis sumpsit, non alimentorum indigentia, sed ea qua & hoc poterat potestate.

Sequitur: *Et nemo audebat discumbentium interrogare eum: Tu quis es? scientis quia Dominus est;* ac si diceretur: *Augustinus* super Joann. (tract. eodem) Nemo audebat dubitare quod

ipse esset: tanta enim erat evidentia veritatis ut eorum non solum negare, sed nec dubitare quidem ullus auderet: quoniam si quisquam dubitaret, utique interrogaret. *Chrysostomus* (homil. citat.) Vel hoc dicit, quia de reliquo non similiter confidebant ei loqui ut prius; sed cum silentio, & reverentia multa sedebant attendentes in eum; & formam quidem alteratam videntes, & multa admiratione plenam; valde stupefacti volebant interrogare. Sed formido in hoc quod sciebant quod Dominus est, detinebat interrogationem, & solum comedeabant quæ eis dabat (1) cum priori potestate. Hic autem non respicit in caelum, neque humana illa facit, ostendens quoniam condescensionis gratia fiebat: unde subditur: *Et venit Jesus, & accepit panem, & dabat eis, & pisces similiter.* *Augustinus* (tract. 123.) Mystice autem piscis assus, Christus est passus: ipse est & panis qui de caelo descendit; (2) huic incorporatur Ecclesia ad participandum beatitudinem sempiternam: propter hoc dictum est: *Afferte de piscibus quos prendidistis nunc:* ut omnes qui hanc spem gerimus, per illum septenarium numerum discipulorum, per quem potest in hoc loco nostra universitas intelligi figurata, tanto sacramento nos communicare nossemus, & eidem beatitudine sociari. *Gregorius* (homil. 24. in Evang.) Per hoc etiam quod (3) cum septem discipulis ultimum convivium celebrat, eos tantummodo quid septiformi gratia Sancti Spiritus pleni sunt, futuros secum in æterna refectioe denuntiat; septem quoque diebus omne hoc tempus evoluit, & sæpe septenario numero perfectio designatur. Illi ergo ultimo convivio de presentia veritatis epulantur qui nunc perfectionis studio terrena transcendunt. *Chrysostomus* (hom. 86.) Quia vero non continuo cum eis conversabatur, neque similiter ut prius, subdit Evangelista dicens: *Hoc jam tertio manifestatus est Jesus discipulis suis cum resurrexisset à mortuis.* *Augustinus* (ut supra.) Quod non ad ipsas demonstrationes, sed ad dies referre debemus; id est, primo die eum resurrexisset, & post octo, quando Thomas vidit, & credidit; & hoc die quando hoc de piscibus fecit, & deinde quoties voluit, usque ad diem quadragesimum quo ascendit in caelum. *Augustinus* de Con. Evang. (Lib. 3. cap. 26.) Invenimus autem apud quatuor Evangelistas decies commemoratum Dominum visum esse post resurrectionem.

(1) *Al.* Corrigit P. Nicolai cum pleniori potestate. (2) *Al.* hic. (3) *Al.* omittitur cum. (4) *Al.* non alii. (5) *Al.* Joannes gratiæ merito hoc nomine vocatur, &c. (6) *Al.* præfisse. Nicolai autem petisite, & fratribus ferventem amorem, &c. Ex edit. P. Nicol. (a) Tale aliquid in ferm. de pass. ferm. 4. post dominicam palmarum, sive ferm. 124. de tempore, sed non expresse sub his verbis, ut & ferm. 50. de Verbis Domini.

resurrectionem. Semel ad monumentum à mulieribus; iterum eisdem regredientibus à monumento in itinere; tertio Petro; quarto duobus euntibus in castellum; quinto pluribus in Hierusalem, ubi non erat Thomas; sexto ubi vidit eum Thomas; septimo ad mare Tiberiadis; octavo omnibus undecim in monte Galilææ secundum Matthæum; nono ut dicit Marcus, novissime recumbentibus, quia jam non erant in terra cum illo convivaruri; decimo ipso die ascensionis, non jam in terra, sed elevatum in nubem.

(c) *Theophylactus.* Finito prandio, commisionem ovium mundi Petro commendat, (4) non aliis: unde dicitur: *Cum ergo prandisset, dicit Simoni Petro Jesus: Simon Joannis, diligis me plus his? Augustinus* (tract. 123.) Sciens Dominus interrogat: sciebat enim Dominus quod non solum eum diligeret, verumetiam quod plus omnibus eum diligeret Petrus. *Augustinus.* Dicitur autem Simon Joannis, id est filius Joannis carnalis patris. Mystice autem Simon obediens, (5) Joannes gratia; & merito hoc nomine vocatur, id est obediens gratiæ Dei, ut ostendatur, quod ardentiori eum caritate amplectitur, non meriti humani, sed divini esse muneris. *Augustinus* in ferm. pas. (a) ferm. 149. de temp. Dum autem Dominus moreretur, timuit, & negavit; resurgens autem Dominus amore inferuit, timorem fugavit: nam quando negavit, mori timuit; resurgente Domino quid timeret, in quo mortem mortuum reperiret? unde sequitur: *At ille: Etiam Domine, tu scis quia amo te.* Consistenti autem amorem suum, oves suas commendavit: unde sequitur: *Dicit ei: Pasce agnos meos;* tanquam non esset ubi ostenderet Petrus amorem suum in Christum nisi esset pastor fidelis sub principe omnium pastorum. *Chrysostomus* (hom. 87.) Quod enim maxime omnium tribuit nobis eam quæ desuper est benevolentiam, est proximorum procuratio. Præteriens autem Dominus alios; Petrus de talibus loquitur: eximius enim Apostolorum erat Petrus; & os discipulorum, & vertex collegii: unde & negatione delata, committit ei prælationem fratrum. Et negationem quidem ei non exprobrat, sed dicit: *Si diligis me, (6) præfide fratribus, & ferventem amorem quem per omnia demonstrasti, nunc ostende; & animam quam dixisti te esse posituram pro me, hanc da pro ovibus meis.*

Sequitur: *Dicit ei iterum: Simon Joannis, diligis me? At illi: Etiam Domine, tu scis quia amo te. Augustinus* (tract. 123.) Merito dicitur Petro, *Diligis me*, & respondet, *Amo te*, eique dicitur: *Pasce agnos meos*: ubi etiam demonstratur unum atque idem esse amorem & dilectionem: nam etiam Dominus novissime non ait, *Diligis me*, sed *amas me*. Sequitur: *Dicit ei tertio: Simon Joannis, amas me?* Tertio, utrum Petrus eum diligat, Dominus interrogat. Redditur enim negationi trina confessio, ne minus amori lingua serviat quam timori, & plus vocis eliciuisse videatur mors imminens quam vita præfens. *Chrysostomus* (homil. 87.) Tertio etiam interrogat, & tertio injungit eadem, ostendens quantum appetat prælationem propriarum ovium, & quoniam hoc est maxime ejus amoris signum. *Theophylactus* (ut supra.) Ex tunc etiam inolevit consuetudo, ut ter constentur qui veniunt ad baptismum. *Chrysostomus* (ut supra.) Deinde tertio interrogatus conturbatus est: unde sequitur: *Constratus est Petrus, quia dixit ei tertio. Amas me?* Rursus formidans priora, ne forte æstimans se diligere, si non diligat, corripiatur, sicut & prius correptus est, multum se æstimans fortem: unde ad ipsum Christum refugit, unde sequitur: *Et dicit ei: Domine, tu omnia scis*, id est ineffabilia cordis præsentia, & futura. *Augustinus* de Verb. Dom. (a) Inde ergo constratus est quod sæpe interrogatus esset. b eo qui sciverat quod interrogabat, & donaverat quod audiebat. Veraciter ergo respondit, & de intimo cordis protulit amantis vocem, dicens: *Tu scis quia amo te. Augustinus* super Joann. (tract. 124.) Non autem addit, plus his: hoc enim respondit quod de seipso sciebat: non enim quantum ab alio quolibet diligeretur scire poterat qui cor alterius videre non poterat. Sequitur: *Dicit ei: Pasce oves meas*; quasi dicat: Sit amoris officium pascere dominicum gregem, sicut fuit timoris indicium nescire pastorem. *Theophylactus*. Potest autem quia assignare differentiam inter agnos & oves. Agni sunt qui introducuntur, oves vero perfecti. *Alcuinus*. Pascere autem oves est credentes in Christo, ne à fide deficient, confortare, terrena subsidia, si necesse est, subditis providere, & exempla virtutum cum verbo prædicationis impendere, adversariis obistere, errantes subditos corrigere. *Augustinus* (b) Qui hoc autem animo pascunt oves Christi ut suas velint esse, non Christi, se convincunt amare, non Christum, vel gloriantur, vel dominantur, vel adquirendi cupiditate,

(1) *Al. omittitur si.*

non obediendi, & subveniendi, & Deo placendi caritate. Non ergo nos, sed ipsum amemus, & in pascendis ovibus ejus ea quæ sunt ejus, non quæ nostra sunt queramus: quisquis enim seipsum, non Deum amat, non amat se: qui enim non potest vivere de se, moritur utique amando se: non ergo se amat qui ne vivat se amat. Cum vero ille diligatur de quo vivitur, non si diligendo magis se diligit qui propterea non se diligit ut eum diligat de quo vivit. *Augustinus* in serm. pass. Extiterunt autem quidam servi infideles, qui dividerunt gregem Christi, & furis suis peculia sibi fecerunt: & audis eos dicere: Oves meæ sunt illæ: quid queris ad oves meas? non te inveniam ad oves meas. (1) Si sic & nos dicamus meas, & illi dicant suas, perdidit Christus oves suas.

(d) *Chrysostomus* (hom. 87.) Cum dixisset Petro Dominus de amore quem habebat ad ipsum, prænnuntiat ei martyrium quod pro ipso debebat sustinere, erudite nos volens quomodo eum amare oportet: unde dicit: *Amen amen dico tibi: cum esses junior, cingebas te, & ambulabas ubi volebas*. Meminit prioris vitæ, quia in sæcularibus juvenis quidem utilis est, qui vero senuerit, inutilis. In divinis autem non ita est; sed cum supervenerit senectus, tunc virtus clarior, tunc virilitas industrius, in nullo ab ætate prohibita. Quia ergo Petrus semper volebat in periculis esse cum Christo, dicit ei: *Confide, ita imple oportet tuum desiderium, ut quæ passus non es juvenis existens, oporteat te pati senem*: unde sequitur: *Cum autem senueris*: per quod ostenditur quod neque tunc juvenis erat, neque senex, sed vir perfectus. *Origenes* super Matth. Et attende quod non facile invenitur quis ex eis qui apti fuerint ad hoc opus, ut cito transeat de hac vita: unde nunc Petro dicitur: *Cum senueris, extendes manus tuas. Augustinus* (tract. 123.) Hoc est, crucifigeris. Ad hoc autem ut venias, alius te cingat, & ducat quo non vis. Prius dixit quod fieret, & deinde quomodo fieret: non enim crucifixus, sed crucifigendus quo nollet est ductus. Solutus quippe à corpore esse volebat cum Christo; sed si fieri posset, præter mortis molestiam vitam concupisceret æternam: ad quam molestiam nolens venit; sed volens eam vicit, & reliquit hunc infirmitatis affectum, quo nemo vult mori, usque adeo naturalem ut eum beato Petro nec senectus auferre poterit. Sed molestia quantacumque sit mortis, debet eam vincere vis amoris quo amatur ille qui, cum sit vita nostra, etiam mortem voluit ferre pro nobis. Nam si nulla.

nulla esset mortis, vel parva molestia, non esset tam magna martyrii gloria. *Chrysostomus* (hom. 87.) Dicit ergo, *Quo non vis*, propter naturalem compassione animæ, quæ invira separatur à corpore, Deo hoc utiliter dispensante, ut non multi sibi mortem inferant violentam. Deinde erigens audirem Evangelista inducit: *Hoc autem dixit significans quia morte clarificatus esset Deum*. Non dixit, *Morturus esset*, ut discas quoniam pati pro Christo, gloria est patientis & honor. Nisi autem crucificaretur animus quia verus Deus est, minime ejus intuitu mortem toleraret: quo fit ut sanctorum mors divinæ sit gloriæ certitudo. *Augustinus* (tract. 123.) Hunc invenit exitum ille negator, & amator, ut pro ejus nomine perfecta dilectione moretur cum quo se moriturum perversa festinatione promiserat. Hoc enim oportebat, ut prius Christus pro Petri salute, deinde Petrus pro Christi prædicatione moretur.

(e) *Augustinus* (tract. 124.) Cum pronuntiasset Dominus Petro quia morte clarificatus esset Deum, invitavit eum ad sui sequelam: unde dicitur: *Et cum hoc dixisset, dicit ei, Sequere me*. Cur dicitur Petro, *Sequere me*, nec dicitur ceteris qui simul aderant, qui eum sicut magistrum discipuli sequerebantur? Sed si ad passionem intelligendum est, numquid solus pro christiana veritate passus est Petrus? Nonne ibi erat Jacobus, qui ab Herode manifestatur occisus? Verum aliquis dixerit, quoniam non est Jacobus crucifixus, merito dictum esse Petro, *Sequere me*, qui non solum mortem, sed & mortem crucis sicut Christus expertus est. *Theophylactus*. Audiens autem Petrus quia mortem pro Christo passurus est, querit de Joanne an moriatur: unde sequitur: *Conversus Petrus, vidit illum discipulum quem diligebat. Jesus sequentem, qui & recubuit in caena super pectus ejus, & dixit: Domine, quis est qui tradet te?* *Augustinus* (ubi supra.) Scipulum dicit discipulum quem diligebat Jesus, quia ipsum præ ceteris, & familiarius diligebat, ita ut in convivio super pectus suum discumbere faceret. Credo ut istius Evangelii quod per eum fuerat prædicaturus, divinam excellentiam hoc modo altius commendaret. Sunt qui senserint, & hi non contemptibiles sacri eloquii tractatores, à Christo Joannem propterea plus amatum, quia ab ineunte pueritia castissimus vixerit.

Sequitur: *Hunc ergo cum vidisset Petrus, dixit Jesu: Domine, hic autem quid? Theophylactus*. S. Th. Op. Tom. IX.

(1) *Legit Nicolai & una cum Elia, & Enoch prædicaturum &c.* (2) *Al. ei.* (3) *Al. asseverant.* (4) *Al. omittitur si.* (5) *Al. melior est qui plus diligit Christum, feliciore est vero quem plus diligit Christus facile responderim, si justitia, &c.*

tus. Id est, numquid non morietur & ipse? ut quidam exponunt.

Sequitur: *Dicit ei Jesus: Sic eum volo manere donec veniam: quid ad te? Augustinus* (tract. eod.) Et repetitum est, *Tu me sequere*, tamquam ille ideo non sequeretur, quoniam eum manere voluit donec veniat. Quis facile aliud esse credat quam quod fratres crediderunt qui tunc erant? Sequitur enim: *Exiit ergo sermo iste inter fratres, quia discipulus ille non moritur*. Sed hanc opinionem Joannes ipse absulit subdens: *Et non dixit Jesus, Non moritur; sed Sic eum volo manere donec veniam: quid ad te?* Sed cui placet adhuc resistat, & dicat, verum esse quod ait Joannes, non dixisse Dominum quod discipulus ille non moritur, sed hoc tamen significatum esse talibus verbis qualia eum dixisse narravit. *Theophylactus*. Vel dicat: Christus non negavit Joannem moriturum, nam quidquid oritur moritur; sed dixit, *Volo eum manere*, id est vivere usque ad mundi finem, & tunc pro me patietur martyrium: & ideo fatentur adhuc illum vivere, ab Antichristo vero debere occidi, (1) & una cum Elia prædicaturum nomen Christi, Sed & si assignetur (2) ejus sepulcrum, vivens quidem illum intravit, postea discessit. *Augustinus* (tract. 124.) Vel forte aliquis in illo sepulcro ejus, quod est apud Ephesum, dormire potius eum quam mortuum jacere contendit: assumens argumentum, quod illic terra sensim fatuitur, & quasi ebullite prohibetur; atque hoc ejus anhelitu fieri pertinaciter (3) asseverans. Sed cur ejus discipulo quem præ ceteris diligebat, pro magno munere longum in corpore donaverit somnum, cum beatum Petrum per ingentem martyrii gloriam ab onere corporis absolvere, eique concesserit quod Paulus se concupiscere dixit Philip. 1. „ Cupio dissolvi, & esse cum Christo? Si autem vere ibi (4) sit quod semper sparset fama, aut ideo sit ut eo modo commenderet pretiosa ejus mors, quoniam non eam commendat martyrium, aut propter aliquid aliud quod nos latet. Manet tamen questio cur dixerit Dominus de homine morituro: *Sic eum volo manere donec veniam*. Illud etiam movet ad querendum, cur Joannem plus dilexerit Dominus, cum ipsum Dominum plus dilexerit Petrus. Quantum ipse sapio, (5) meliorem qui plus diligit Christum, feliciorem vero quem plus diligit Christus, facile responderem, si justitiam liberatoris nostri, quemadmodum defenderem providerem. Aggrediar igitur de sol-

venta quaestione tam ingenti. Duas vias sibi divinitus predicatas novit Ecclesia; quarum una est in fide, altera (1) in specie. Ista significata est per Apostolum Petrum propter Apostolatus sui primatum, illa per Joannem; ideo huic dicitur, *Sequere me*, per imitationem scilicet perferendi temporalia mala; de illo vero dicitur: *Sic eum volo manere donec veniam*; quasi dicat: Tu me sequere per imitationem perferendi temporalia mala, ille maneat donec sempiterna venio redditurus bona: quod apertius dici potest: Perfecta me sequatur actio informata meae passionis exemplo; inchoata vero contemplatio maneat (2) donec venio, perficienda cum venero: quod non sic intelligendum est, quasi dixerit remanere, vel permanere, sed expectare: quoniam quod per eum significatur, cum venerit Christus implebitur. In hac autem activa vita quanto magis Christum diligimus, tanto facilius liberamur à malo; at ipse nos minus diligit quales nos sumus, & hinc ideo liberat, ne semper tales simus; ibi vero amplius nos diligit, quoniam quod ei displicet, & quod à nobis auferat non habebimus. Amat ergo eum Petrus, ut ab ista mortalitate liberemur; ametur ab eo Joannes, ut in illa immortalitate servemur. Cur ergo Joannes minus eum diligebat quam Petrus, si eam vitam significabat in qua est multo amplius diligendus, nisi quia propter ea dictum est: *Volo eum manere*, id est expectare, donec veniam; quando & ipsum amorem qui tunc multo amplior erit, nondum habemus, sed expectamus futurum, ut dum ipse venerit, habeamus. Hoc ergo per Petrum significatum est plus amantem, sed minus amatam, quia minus nos amat Christus miseris quam beatis: veritatis autem contemplationem qualis tunc futura est, minus amamus, quia nunc nondum novimus, nec habemus. Nemo tamen istos insignes Apostolos separat: (3) & in eo quod significabat Petrus ambo erant, & in eo quod significabat Joannes ambo futuri erant. *Glossa*. Vel aliter. *Sic eum volo manere*; id est, nolo eum per martyrium consummare, sed expectare eum in placidam absolutionem carnis suae, quando ego veniens recipiam eum in aeterna beatitudine. *Theophylactus*. Vel aliter totum (4) hoc. Quando dicit Dominus Petro, *Sequere me*, eundemque fideliū praelaturam ei instruit. Simul autem & *sequi* intelligas hic imitationem in cunctis & verbis, & operibus. Ostendit etiam affectionem ad ipsum: quia qui nobis astrictiores sunt, hos sequi nos volumus. *Chrysostomus*

(1) *Al.* in spe. (2) *Al.* donec venero intermediis omis. (3) *Al.* & ideo eo quod &c. (4) *Al.* in hoc. (5) *Al.* itaque. (6) *Pater Nicolai habet* venit. (7) *Idem donec veniam.*

(homil. 87.) Si vero dixerit quis: Qualiter igitur Jacobus thronum assumpsit Hierosolymorum? illud (5) utique dicam, quoniam Petrus orbis terrarum inthronizavit magistrum. Sequitur: *Conversus Petrus vidit illum discipulum quem diligebat Jesus, sequentem, qui & recubuit in caena super pectus ejus*. Non sine causa recollit illam accubationem, sed ut ostendat quantam Petrus habebat fiduciam post negationem. Qui enim in caena non audebat interrogare, sed Joanni interrogationem commisit, huic & praepositura fratrum credita est, & non solum non committit alteri interrogare quae ad ipsum pertinent, sed de reliquo ipse pro aliis magistrum interrogat. Quia igitur magna ei praedixerat Dominus, & orbem terrarum commiserat, & martyrium praenuntiaverat, & amorem protestatus est ampliorē; volens & Joannem communicatorem accipere, dixit: *Hic autem quid?* quasi diceret: Nonne eadem nobiscum (6) venit via? Valde enim Joannem amabat Petrus; & per Evangelium ostenditur eorum colligatio, & in Actibus Apostolorum. Sic igitur nunc vicem reddit Petrus Joanni. Estimans autem eum velle interrogare de seipso, nec audere; ipse pro eo suscipit interrogationem. Quia vero debebant orbis terrarum procuratorem accipere, nec oportebat eos de reliquo sibi invicem esse conjunctos, quod esset damnum orbi terrarum, propterea Dominus dicit secundum litteram Graecam: *Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te? Tu me sequere*, quasi dicat: Opus tibi commissum attende, & perface; hunc vero si volueris manere hic, quid ad te? *Theophylactus*. Quod vero dicitur (7) *Dum venero*, quidam sic intellexerunt ac si diceret: Quousque contra Judaeos, qui me crucifixerunt, veniam, percutiens illos baculo Romanorum. Ajunt enim, hunc Apostolum usque ad Vespasiani tempus, cum Hierusalem capienda erat, in locis illis conversatum. Vel dicit, *Dum venero*; id est, dum hunc volens dirigam ad praedicandum: te namque nunc dirigo ad orbis pontificatum: & in hoc sequere me; ipse vero maneat hic donec & eum educam sicut te. *Chrysostomus* (hom. citat.) Deinde Evangelista discipulorum opinionem ponit, & corrigit, ut supra dictum est.

(F) *Chrysostomus* (hom. 87.) Quia ex multa certitudine scripsit Joannes, non refutat sui ipsius testimonium in medium ferre: unde dicit: *Hic est discipulus ille qui testimonium perhibet de his*. Consuetudo enim est, cum valde vera dicamus, nostrum testimonium non de-

negare; & multo magis ille qui Spiritu Sancto scribebat: unde & alii Apostoli dicebant Act. 2. „Nos sumus testes horum.“ Sequitur, *Et scripsit haec*; quod ipse solus dicit, quia posterior ad scribendum venit Christo monente: unde & frequenter ostendit Christi ad se amorem, occulte insinuans causam ex qua ad scribendum processit, & fide dignum faciens hunc sermonem ex sua dignitate. Sequitur: *Et scimus quia verum est testimonium ejus*. Omnibus enim aderat, & neque cum crucifigeretur defuit, & mater ei commissa est; quae sunt signa amoris, & quod cum certitudine sciat omnia. Et si aliquid non credant, inducantur ad credendum ex hoc quod subditur: *Sunt autem & alia multa quae fecit Jesus*. Unde manifestum est quod nequaquam scripsi ut Christo gratiam praestarem, cum tot existentibus non tot scripserim quot ceteri; sed horum plura reliqui, contumelias, & convicia in medium proponens. Eum autem qui ad gloriam alterius scribit oportet è contrario, ea quae sunt exprobrabiliora, tacere; quae vero sunt clara, proponere. *Au-*

gustinus (tract. 124.) Quod autem subdit: *Quae si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos qui scribendi sunt libros*: non spatio locorum credendum est mundum capere non posse, sed capacitate legentium comprehendendi non posse; quamvis salva rerum fide plerumque verba excedere videantur fidem: quod non fit quando aliquid quod erat obscurum, vel dubium, exponitur; sed quando id quod apertum est vel augetur, vel extenuatur; nec tamen à tramite significandae veritatis erratur: quoniam sic verba rem quae indicatur excedunt, ut voluntas loquentis, nec fallentis appareat. Hunc loquendi modum Graeco nomine hyperbolem vocant, qui modus sicut in hoc loco, ita in nonnullis aliis divinis litteris invenitur. *Chrysostomus* (hom. eadem.) Vel hoc referendum est ad ejus potentiam qui faciebat virtutem: sicut enim nobis facile est loqui, ita & illi, & multo facilius, facere quae volebat: quia ipse est super omnia Deus benedictus in saecula saeculorum. Amen.

FINIS TOMI NONI.

